

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۲/۰۴/۰۷

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۲/۱۱/۱

صص: ۷۵-۴۱

شاپا چاپی: ۶۱۲۱-۲۰۰۸
الکترونیکی: ۵۲۱۸-۲۶۴۵

DOR: 20.1001.1.20086121.1402.22.101.2.6

پیشگیری از وقوع بحران‌های مرزی و جنگ مبتنی بر رویکرد مدیریتی
مقام معظم رهبری (بازه زمانی ۱۴۰۱-۱۳۶۸)علی اصغر ملیجی^۱ | احمد بخشایش اردستانی^۲ | اکبر اشرفی^۳ | محمد توحیدفام^۴

چکیده

بحران‌های مرزی و جنگ همچون: بحران خطرآغاز مجدد جنگ در پی ارتحال امام (ره) و امیدواری دشمنان به پایان کار انقلاب، جنگ اول و دوم خلیج فارس، خروج آمریکا از افغانستان و حاکمیت طالبان بر این کشور و تحرکات و درگیری نظامی آذربایجان با ارمنستان در نوار مرزی ایران، چنانچه با تدبیر به هنگام رهبری و فرمانده کل قوا مبنی بر تقویت آمادگی‌های دفاعی و در مواردی اعلام بی‌طرفی و عدم دخالت نظامی، پیشگیری نمی‌شد، ممکن بود صدمات جبران ناپذیری از سوی استکبار بر کشور وارد گردد. این مقاله به دنبال پاسخ به آن است که: رهبری نظام، چگونه از بروز بحران‌های مرزی و جنگ در دوره زعامت خود (۱۳۶۸-۱۴۰۱) پیشگیری کرده‌اند؟ روش انجام تحقیق به صورت توصیفی و تحلیل مضمون و به شیوه‌ی کیفی می‌باشد. در فرایند مقاله، پس از بررسی مفاهیم و ویژگی‌های بحران و مدیریت بحران، بحران‌های مورد مطالعه بازخوانی، سپس به تحلیل مضمون تعداد نه سخنرانی، مواضع، و بیانات مقام معظم رهبری و فرمانده کل قوا در مقطع بحران‌ها پرداخته شد. یافته‌ها بیانگر آن است که، از میان تعداد ۷۸ مفاهیم و مضامین استخراج شده، تعداد ۳۸ مضمون پایه‌ای، ۳۴ مضمون سازمان‌دهنده و ۶ مضمون فراگیر شناسایی شد و بر مبنای تفسیر داده‌ها می‌توان گفت فرمانده کل قوا با تکیه بر برخی مولفه‌های مدیریتی خود همچون: دشمن‌شناسی، بصیرت و آگاهی‌بخشی، مردم‌گرایی، استکبارستیزی، معنویت‌گرایی و ارکان اجرایی و نظامی، توانستند از وقوع بحران‌های مرزی و جنگ در دوره‌ی زعامت خود پیشگیری نمایند و کشور و مردم را از آسیب‌های احتمالی دور نمایند.

کلیدواژه‌ها: رهبری، بحران، مدیریت بحران، بحران مرزی و جنگ

۱. دانشجوی دکتری، مسائل ایران، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

۲. نویسنده‌ی مسئول: استاد، گروه اندیشه‌ی سیاسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

ahmadbakhshi0912@gmail.com

۳. دانشیار، گروه مسائل ایران، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

۴. دانشیار، گروه مسائل ایران، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

مقدمه

منازعات و بحران‌های داخلی و درگیری و جنگ خارجی برای جوامع بشری، امری اجتناب ناپذیر است. ظرفیت‌های انسانی و مدیریتی جوامع هم در مواجهه و مدیریت بحران‌ها و درگیری‌ها متفاوت هستند. با توجه به سطح، نوع، عمق و شدت بحران‌ها و نزاع‌ها، آسیب‌پذیری جوامع نیز متفاوت خواهد بود. برخی از بحران‌ها و درگیری‌های نظامی تا سطح سقوط نظام‌ها نیز می‌توانند پیش بروند. (قاندی، ۱۳۸۲: ۳۱۷)

برخی صاحب‌نظران بحران را با وضع اضطراری و حالت فوق‌العاده یکی دانسته‌اند. وضع اضطراری نیز وضعیتی است که به موجب آن، حیات یک دولت و نظام در مخاطره قرار می‌گیرد. حالت فوق‌العاده ممکن است ناشی از تأثیرات یک جنگ خارجی باشد و یا ناشی از شورش، بحران‌های اجتماعی و... بحرانی که از عوامل محیطی منبث شده باشد معمولاً ناشی از تغییراتی است که در صحنه‌ی بین‌المللی ایجاد می‌شود. «مایکل برچر»^۱ و «جان‌اتان ویلکنفلد»^۲ نیز معتقدند که بحران به طور تنگاتنگ با دو مفهوم «تعارض» و جنگ مرتبط است. (برچر و جان‌اتان: ۱۳۸۲)

بحران و جنگ شرایطی است که تدبیر، مدیریت و قدرت مواجهه با آن را از سوی رهبری نشان می‌دهد. در حقیقت هنر و درایت رهبری در پیشگیری از بروز بحران و در صورت وقوع بحران مدیریت و مهار آن متجلی می‌گردد. به تعبیر «افلاطون»، رهبری نقش ناخدای کشتی را در دریای ناآرام بازی می‌کند که در پی هدایت کشتی به ساحل امن است. (گل محمدی، ۱۳۹۹: ۴۶)

رهبری، نظام سیاسی را در شرایط آشفته به سوی اهداف خاصی رهبری می‌کند. این شرایط آشفته می‌تواند انقلاب، بحران‌های اجتماعی و امنیتی، جنگ و... باشد. چرا که بی‌تدبیری و بی‌کفایتی رهبران در پیشگیری و کنترل بحران‌ها ممکن است به سقوط و از بین رفتن یک کشور بینجامد. (گل محمدی: ۱۳۹۹)

جمهوری اسلامی ایران به جهت برخورداری از شرایط خاص ژئوپلیتیکی در طول بیش از چهار دهه گذشته با تحولات و اقدامات تحریک‌آمیز دشمنان خود، به‌ویژه دولتهای غربی، اروپایی به سرکردگی آمریکا و ایادی منطقه‌ای آنها همچون رژیم صهیونیستی و دولت‌های دست

1. Michael brecher
2. Jonathan wilkinfeld

نشانه‌شان، در پیرامون مرزهای خود برای درگیر کردن ایران مواجهه بوده است. لکن این بحران سازی‌ها و اقدامات تروریستی و امنیتی از سوی استکبار جهانی و عناصر وابسته به آنها در پیرامون مرزهای جغرافیایی جمهوری اسلامی ایران تاکنون نتوانسته است خدشه‌ای به انقلاب اسلامی وارد کند.

بررسی و تبیین علمی و روشمند نقش رهبری انقلاب در پیشگیری و کنترل بحران‌های مرزی در دوره زعامت ایشان، که هدف اصلی مقاله حاضر است، می‌تواند الگویی از مدیریت بحران‌های مرزی و تهدیدات و جنگ خارجی را در مواجهه‌ی زمامداران با آن، ارائه نماید.

در این پژوهش تلاش می‌شود تا اقدامات قابل احصاء مدیریت مقام معظم رهبری در پیشگیری از بحران و جنگ مورد بررسی و تبیین قرار گیرد. هر چند مقام معظم رهبری در جایگاه رهبری نظام و فرماندهی کل قوا فرامین خود را در مواقع لزوم به ویژه در شرایط بحرانی به مبادی ذیربط ابلاغ می‌نمایند که این موارد در دسترس محقق نمی‌باشد، لکن به طور معمول مواضع و بیانات آشکار و عمومی ایشان برای مسئولان، مردم و نخبگان به منزله راهبرد نظام و فرامین ایشان تلقی شده و به آن عمل می‌نمایند و لذا در این مقاله صرفاً به بیانات و سخنرانی‌های ایشان در مقاطع بحرانی پرداخته شده است. این مقاله به دنبال پاسخ به آن است که: رهبر و فرمانده کل قوا، چگونه از بروز بحران‌های مرزی و جنگ در دوره زعامت خود (۱۴۰۱-۱۳۶۸) پیشگیری کرده‌اند؟ روش انجام تحقیق به صورت توصیفی و تحلیل مضمون بیانات ایشان، در مقاطع بحرانی مورد مطالعه، و به شیوه‌ی کیفی می‌باشد. در همین راستا در این مقاله ابتدا مولفه‌های بحران و جنگ و مدیریت بحران در مباحث نظری بررسی، در ادامه چگونگی و بازخوانی بحران‌های مرزی در دوره زمانی تحقیق (۱۳۶۸-۱۴۰۱) تشریح و سپس روش شناسی تحقیق و شیوه بررسی مولفه‌ها مطرح و در ادامه به تحلیل مضمون و محتوای بیانات و مواضع رهبری در بحران‌های مذکور به تفکیک پرداخته خواهد شد و با شاخص‌بندی مفاهیم و مولفه‌ها، در بخش یافته‌های پژوهش، مولفه‌های مدیریتی مقام معظم رهبری در مواجهه با بحران‌ها احصاء و در قالب شکل و نمودار نشان داده خواهد شد و پس از آن مولفه‌های مدیریتی احصاء شده، تحلیل و تبیین و نهایتاً جمع‌بندی و نتیجه‌گیری مباحث و پیشنهادات راهبردی ارائه می‌گردد.

ادبیات نظری تحقیق

مفهوم شناسی بحران

بحران ممکن است یک وضعیت تهدیدآمیز، مخرب و ترسناک باشد. اما ممکن است فرصتی را نیز برای تغییر و آغازی جدید فراهم کند. (میس^۱، ۲۰۱۷: ۷۴) در حوزه‌های مختلف مفهوم «بحران» با معانی گوناگونی چون پریشانی (اسپریگنزی، ۱۳۷۷)، «وحشت»، «فاجعه»، «مصیبت»، «خشونت» بالقوه و بالفعل به کار گرفته شده است. (سیف زاده، ۱۳۷۳) روزنتال و همکارانش در مقدمه کتاب خود با نام «مقابله با بحران‌ها، مدیریت بلایا، شورش‌ها و تروریسم» بحران را اینگونه تعریف کرده‌اند: «تهدیدی جدی نسبت به ساخت‌های زیربنایی و یا ارزش‌ها و هنجارهای بنیادین یک سیستم، که تحت محدودیت زمان و شرایط عدم قطعیت شدید، اتخاذ تصمیمات حیاتی را الزامی می‌سازد.» (روزنتال و همکاران، ۱۳۸۱: ۱۳۵)

بحران‌ها در نزد دولت‌ها، دارای اهمیت و افری هستند، چرا که بطور بالقوه می‌توانند ثبات و هستی دولت‌ها و رژیم‌ها را مورد تهدید قرار داده و از این منظر، پیشگیری و مدیریت بحران‌ها از اهمیت زیادی برای تصمیم‌گیرندگان سیاسی برخوردار است. برای بحران تعاریف گوناگونی ذکر شده است که از جمله آنها عبارتند از:

- ۱- هر گاه پدیده‌ای به طور منظم جریان نیابد، حالتی از نابسامانی ایجاد شود، یا نظامی مختل گردد یا حالتی غیر طبیعی پدید آید، بحران مطرح می‌شود.
- ۲- به وجود آمدن شرایط غیر معمول یا غیر متعارف در جریان حرکت سیستم یا نظام، لحظه حساس در بحران، لحظه‌ای است که بحران به اوج خود می‌رسد و سرنوشت ساز است.
- ۳- وضعیت ناپایدار و متزلزلی که در چارچوب آن، تغییر قطعی (بهتر یا بدتر) در شرف وقوع است.
- ۴- هر نوع بی‌ثباتی که به تغییرات اساسی منجر شود.
- ۵- شرایط، اوضاع یا دوران خطرناک و فاقد اطمینان (قائدی، ۱۳۸۲) بحران حاکمیت موقعیت عدم اطمینان بر محیط داخلی و خارجی سازمان است و در سطح کلان مجموعه عواملی که حکومت را در یکی از ابعاد سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و نظامی دچار آشفتگی نموده و امنیت ملی کشور را دچار مخاطره سازد را بحران گویند. (ساوه درودی، ۱۳۹۰: ۱۵۱-۱۵۳)

از سویی برخی بحران را با «وضع اضطراری» و «حالت فوق‌العاده» یکی دانسته‌اند. وضع اضطراری نیز وضعیتی است که به موجب آن، حیات و نظم یک دولت در مخاطره قرار می‌گیرد. حالت فوق‌العاده ممکن است ناشی از تأثیرات یک جنگ خارجی باشد و یا ناشی از شورش، بحران‌های اجتماعی و اقتصادی و مصائب بزرگ طبیعی. (آقابخشی و افشاری راد: ۱۳۷۹) بحرانی که از عوامل محیطی منبث شده باشد معمولاً ناشی از تغییراتی است که در صحنه‌ی بین‌المللی ایجاد می‌شود.

«مایکل برچر» و «جاناتان ویلکنفلد» نیز معتقدند که بحران به طور تنگاتنگ با دو مفهوم «تعارض» و جنگ مرتبط است. به نظر «برچر» این تعریف به حدی وسیع و عام است که آشوب‌های سیاسی، شورش، انقلاب و جنگ را نیز در بر می‌گیرد. (برچر و جاناتان: ۱۳۸۲)

برخی از اندیشمندان همچون «کنت والتز»^۱ علت اصلی و ریشه بحران‌ها را در «ناامنی» معرفی می‌کنند. خصوصیت عمده بحران عبارتند از: «تهدید»، «زمان محدود»، «عنصر غافلگیری». شرط لازم و کافی برای بحران آن است که سه عامل فوق حضور داشته باشد. (فانیدی، همان) به طور کلی، انواع واقسام بحران‌ها، همواره تأثیرات مهمی بر امنیت داشته است. از این رو عدم امنیت در جوامع موجب شکل‌گیری آسیب‌پذیری و در نهایت تبدیل به بحران‌ها خواهد شد و به تهدید امنیتی علیه نظام حاکم تبدیل می‌شود. (هتو و همکاران^۲، ۲۰۱۸: ۱۶)

«آنتونی واینر»^۳ و «هرمان کان»^۴ دوازده ویژگی را برای بحران‌ها ذکر کرده‌اند که عبارتند از:

- ۱- بحران معمولاً یک نقطه چرخش در یک سلسله رویدادها و عملیات است.
- ۲- بحران، وضعیتی است که در آن ضرورت اتخاذ تصمیم و عمل در مغز طراحان و عوامل درگیر، بسیار بالاست.
- ۳- بحران یک تهدید واقعی نسبت به هدف‌ها و مقاصد عوامل دیگر است.
- ۴- بحران نتایج مهمی را در پی دارد که عواقب آن آینده روابط طرف‌های درگیر را معین می‌کند.
- ۵- بحران مولود تعاطی یک تعداد رویدادهایی است که از ترکیب آنها، شرایط جدیدی به وجود می‌آید.

1. Kenneth walta
2. Hetu et al.
3. Anthony weiner
4. Herman kahn

- ۶- بحران، یک مرحله زمانی یا وضعیتی است که در آن کنترل رخداد و تأثیر آنها کاهش می‌یابد.
- ۷- بحران یک مرحله زمانی است که در آن عدم اطمینان درباره برآورد وضعیت و راهکارهای مهار آن افزایش می‌یابد.
- ۸- بحران، یک وضعیت اضطراری را به وجود می‌آورد که در آن تشویش و نگرانی عوامل تصمیم‌گیرنده افزایش می‌یابد.
- ۹- در وضعیت بحرانی معمولاً آگاهی‌ها و اطلاعات موردنیاز تصمیم‌گیرندگان ناقص و غیر کافی است.

۱۰- در وضعیت بحرانی، عامل زمان علیه عوامل درگیر عمل می‌کند.

۱۱- در بحران، روابط بین عوامل درگیر، دگرگون می‌شود.

- ۱۲- در وضعیت بحرانی، اصطکاک بین عوامل درگیر افزایش می‌یابد. مخصوصاً در بحران‌های سیاسی که دولت‌ها درگیر آن هستند. (کاظمی: ۱۳۶۶)

شرایط بحرانی شرایط رفتاری یا ساختاری خارجی است که در آن درگیری مستقیم یا نبرد نظامی به‌عنوان مرحله‌ای از بحران تلقی می‌شود. بحران جنگی یکی دیگر از وضعیت‌های بحرانی است. بحران جنگی شامل عناصری چون خشونت اعلا، بکارگیری نیروی نظامی، خشونت سازمان یافته و وقوع آن بین دو یا چند کشور می‌گردد. بحران جنگی براساس مقیاس‌های جغرافیایی به بحران و جنگ محلی، منطقه‌ای، فرامنطقه‌ای و جهانی و براساس سطح جغرافیایی به دریایی، هوایی و زمینی و بر مبنای قلمرو به بحران جنگی داخلی و خارجی تقسیم می‌شوند. در بحران‌های منطقه‌ای و بین‌المللی (فرامنطقه‌ای) وضعیت به گونه‌ای است که اوضاع حاکم بر بحران، نتایج و تبعات بحران، تمام یا بخش عمده‌ای از دنیا را تحت الشعاع خود قرار می‌دهد و منافع ملی بازیگران حاضر در بحران، تحت تأثیر جدی خطرات ناشی از حوادث مربوط به بحران است. (اورا، ۲۰۱۶: ۲۱۸)

«مایکل برچر» با شاخص‌بندی علل تشدید بحران‌ها به‌ویژه بحران‌های بین‌المللی، موضوع ژئوپلیتیک و نقش آن در بحران‌ها را از طریق مفهوم «برجستگی ژئواستراتژیک» تشریح و بیان می‌کند که این شاخص نقش مهمی در تشدید بحران‌های بین‌المللی و بحران‌هایی که در نقاط استراتژیک مثل خاورمیانه رخ می‌دهند، دارد. (برچر، ۲۰۱۷: ۴۱) «باری بوزان» و «اولی ویور»

مجموعه امنیتی خاورمیانه را به سه زیر مجموعه شامات، خلیج فارس، و مغرب تقسیم می‌کنند که به علت ویژگی‌های ساختاری و کارکردی متاثر از عوامل گوناگون و از جمله ژئوپلیتیک، مستعد بحران می‌باشد. (بیات^۱، ۲۰۱۷: ۷۴)

مدیریت بحران، فرایندی نظام یافته تعریف می‌شود که طی این فرایند سازمان تلاش می‌کند بحران‌های بالقوه را شناسایی و پیش‌بینی کند، سپس در مقابل آنها اقدامات پیشگیرانه‌ای را انجام دهد تا اثر آنرا به حداقل برساند. (یوسفی رامندی: ۱۳۹۸) در واقع مدیریت بحران علمی کاربردی است که به وسیله مشاهده ساختارمند بحران‌ها و تجزیه و تحلیل آن‌ها در جستجوی یافتن ابزاری است که به وسیله آن‌ها بتوان از بروز بحران‌ها پیشگیری و یا در صورت بروز آنها، درباره کاهش آثار آن، آمادگی لازم و بهبودی اوضاع اقدام کرد. بر اساس نظریات «کلایر»^۲ و «پیرسون»^۳ مدیریت بحران، تلاش نظام یافته توسط اعضای سازمان همراه با ذینفعان خارج از سازمان در جهت پیشگیری از بحران‌ها و مدیریت اثر بخش آن در زمان وقوع است. «کومبز»^۴ مدل سه مرحله‌ای مدیریت بحران را ارائه داده است. وی معتقد است مدل سه مرحله‌ای بر بسیاری از مدل‌های مدیریت بحران انطباق دارد. این مدل از سه مرحله، قبل از بحران، حین بحران، و پس از بحران تشکیل شده است. مرحله‌ی قبل از بحران شامل تمامی اقدامات برای جلوگیری و پیشگیری از بحران است. (کومبز، ۲۰۱۸)

مدیریت بحران تلاشی سیستماتیک برای تشخیص و شناسایی بحران‌های ممکن و به دنبال آن انجام یک سری اقدامات برای جلوگیری آن می‌باشد. (هانس، ۱۹۹۷: ۶۰۵) صاحب‌نظران بر این نظرند که در زمان بحران مدیران پیشرو تلاش می‌کنند تا با بهره‌گیری از یافته‌های مرتبط با مدیریت بحران از پیامدها و آثار بحران بکاهند. (نورمن آر، ۱۳۹۰: ۷) استونرفریمن معتقد است، مدیریت بحران فرآیندی برنامه‌ریزی شده و کاربردی می‌باشد که با مشاهده سیستماتیک بحران‌ها و تجزیه و تحلیل آنها درجست و جوی یافتن ابزاری برای کاهش اثرات بحران است. (استونرفریمن، ۱۳۷۵: ۷)

1. Bayat
2. Claier
3. Pearson
4. Coombs

مدیریت بحران امنیتی به نوعی تدبیر راهبردی دلالت دارد که در فرایند آن، محیط‌های داخلی و خارجی هر بحران مورد تحلیل قرار می‌گیرد. شناخت لازم کسب می‌شود، مسیر راهبرد پایه گذاری و راهبردهایی خلق می‌شود که بتواند زمامداران را برای رسیدن به اهداف تعیین شده و تدبیر شایسته و بایسته بحران یاری رساند. از این نظر می‌توان گفت که مدیریت بحران امنیتی اقدامی است که در بسیاری موارد شبیه جنگ محدود و هدفش نه محو کامل، بلکه تحدید و جلوگیری از تکرار آن است. به بیان «مک کارتی» هدف اصلی مدیریت بحران امنیتی، دستیابی به راه حلی معقول برای برطرف کردن شرایط غیر عادی به گونه‌ای است که منافع ارزش‌های اساسی حفظ و تأمین شود. (تاجیک: ۱۳۷۹) با توجه به ادبیات مدیریت بحران، به رهبران و مدیران می‌آموزد چگونه بحران‌ها را پیش‌بینی و از آن پیشگیری به عمل آورده یا برای مقابله با آن درخود آمادگی به وجود آورند و یا در صورت وقوع بحران، به گونه‌ای موثر با آن مقابله کنند. نوع اقدامات و الگوهای اتخاذ شده از سوی مدیریت بحران به منظور مقابله با وضعیت بحرانی به نوع نگرش مدیران به بحران بر می‌گردد. زیرا براساس نوع نگرش‌هاست که رویکرد مدیریت بحران متفاوت خواهد بود. (توکاکیس و همکاران^۱، ۲۰۱۹: ۳۹)

به طور کلی بحران نقطه اوج یک کشمکش داخلی یا خارجی است. نقطه‌ای که عبور از آن، وضع موجود را تغییر می‌دهد. نقطه‌ای که لازم است در خصوص حل معضل و مشکل تصمیم قاطعی گرفته شود. لذا طبیعی است که هم در سطح داخلی و هم در سطح خارجی، رهبران و تصمیم‌گیران، قبل از اینکه وضعیتی به نقطه غیر قابل برگشت برسد، تدابیر لازم را اتخاذ نمایند. با توجه به اینکه بروز و ادامه بحران‌ها بیش از همه ناشی از شرایط و نحوه تصمیم‌گیری رهبران و طراحان سیاست خارجی کشورهاست. لذا ویژگی‌های روانی و شرایط رفتاری تصمیم‌گیرندگان در سرنوشت بحران دارای اهمیت بسیار زیادی است.

1. Tokakis et al.

بحران‌های مرزی و خطر بروز جنگ و تهدیدات خارجی

خطر حمله نظامی مجدد به کشور در زمان ارتحال امام (ره)

وضعیت امنیتی کشور و مرزها در زمان ارتحال امام خمینی (ره) در شرایط بسیار نامطلوبی قرار داشت و کشور در وضعیت «نه جنگ و نه صلح» به سر می‌برد. پس از پذیرش قطعنامه‌ی ۵۹۸ شورای امنیت سازمان ملل از سوی جمهوری اسلامی ایران در بیست و هفتم تیر ماه ۱۳۶۷ و برقراری آتش بس در بیست و نهم مرداد همان سال تا زمان رحلت امام خمینی (ره) حدود یازده ماه فاصله داشت و هنوز قسمتهای زیادی از خاک سرزمین مان در تصرف نیروهای عراق قرار داشت. تداوم این وضعیت، امنیت کشور و مرزها را به شدت ناپایدار و متزلزل ساخته و نیروهای نظامی را نیز در وضعیت بلا تکلیفی ملال آور قرار داده بود. از سوی دیگر حمایت‌های حامیان غربی دولت تجاوزگر عراق به ویژه آمریکا به تداوم این وضعیت کمک می‌کرد. این موضوع شرایط مخاطره‌آمیزی را برای نظام اسلامی پدید آورده بود، چرا که هر لحظه امکان برافروخته شدن مجدد شعله‌های جنگ وجود داشت. سران منافقین نیز به نیروهای خود اعلام آماده باش داده بودند. (روزنامه رسالت ۱۳/۳/۱۳۶۸) این شرایط نامطلوب و ناپایدار در مرزها و تشدید این ناپایداری در صورت ارتحال حضرت امام به عنوان یکی از دغدغه‌های مسئولین وقت مطرح بود. اولین اقدامی که برای عبور از این شرایط بسیار خطرناک و دلهره‌آور ضروری بود، اتخاذ تدابیر نظامی و امنیتی در مرزها برای رویارویی با خطرات و تهدیدهای احتمالی دشمن بود. در همین ارتباط مقام معظم رهبری با صدور بیانیه‌ی هفت ماده‌ای، ضمن طرح نکات بسیار مهم و حیاتی، نیروهای مسلح اعم از نیروهای سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، ارتش جمهوری اسلامی و بسیج مستضعفین را به حفظ هوشیاری و آمادگی کامل نظامی فرمان دادند.

بحران ناشی از جنگ اول خلیج فارس

در ۱۱ مرداد ۱۳۶۹ (دوم اوت ۱۹۹۰ م) حزب بعث عراق در حالی که همچنان قسمت‌های وسیعی از خاک میهن اسلامی ما را در اشغال خود داشت و حاضر به حل مناقشاتش با ایران در چارچوب قطعنامه ۵۹۸ نبود، ناگهان به شریک بسیار مهم خود در هشت سال جنگ تحمیلی (کویت) با تمام قوا یورش برد و کمتر از ۲۴ ساعت، تمام این کشور را به تصرف خود در آورد و

آن را ضمیمه خاک خویش و نوزدهمین استان عراق اعلام کرد. (کرامتی، ۱۳۹۰: ۹۵) به دنبال تجاوز عراق، ایالات متحده آمریکا با همراهی کشورهای عضو پیمان نظامی ناتو و پشتیبانی تعدادی از کشورهای عرب همسایه‌ای عراق که از تهاجم احتمالی صدام به کشور خود در هراس بودند، به خلیج فارس لشکرکشی کردند و جنگ ویرانگری را علیه عراق به راه انداختند. پس از شکست سنگین نیروهای عراقی در مقابل حملات متحدین غربی و عربی، سرانجام با قبول شکست از سوی صدام در ۲۸ فوریه‌ی ۱۹۹۱ جنگ ۴۳ روزه خلیج فارس به پایان رسید و کویت پس از هفت ماه آزاد شد. (غفوری، ۱۳۹۲: ۷۰۰-۶۹۰)

جنگ اول خلیج فارس بی تردید از پدیده‌های پرابهام و پیچیده‌ای بود که رهایی از آن مستلزم درایت و هوشیاری مسئولین نظام جمهوری اسلامی ایران و شهامت در رویارویی با چنین بحران غیر قابل پیش بینی بود. از یک طرف جنگ عمیق هشت ساله بر پیکر نظام وارد شده بود که طی آن کشور دچار خسارات فراوان جانی و مالی شده بود. به همین دلیل جنگ اول خلیج فارس در نگاه برخی فرصت خوبی برای انتقام‌گیری از جنایتکار بزرگی مثل صدام بود. از طرف دیگر این جنگ در نگاه بسیاری یک فرصت طلایی برای رویارویی با آمریکای جنایتکار بود که ملت او را مسئول تمام بدبختی‌ها در دنیا به ویژه جهان اسلام و ایران انقلابی می‌دانستند.

صدام در جریان تجاوز به کویت با ایستادگی در برابر آمریکا و گرفتن ژست ضد آمریکایی به دنبال تحریک احساسات علیه آمریکا و جلب حمایت جمهوری اسلامی و برخی از کشورهای دیگر در برابر این شیطان بزرگ بود که جنگ خود با آمریکا را جنگ میان اسلام و کفر قلمداد کند. صدام همچنین در جریان این نبرد توجه دنیا را به مسئله‌ی اسرائیل معطوف می‌کرد. او در پاسخ به ائتلاف ضد اشغال، که خواهان پایان دادن به تجاوز به کویت بودند، خروجش از خاک کویت را مشروط به عقب نشینی اسرائیل از اراضی فلسطین و مناطق تحت اشغال رژیم غاصب صهیونیستی نمود. (گل محمدی، ۱۳۹۹: ۱۹۵)

گروه‌هایی در داخل که خود را اهل تحلیل و صاحب فهم و درک عمیق می‌دانستند، با مشاهده‌ی شلیک چند موشک اسکاد به اسرائیل، از صدام به عنوان خال‌دبن ولید دوران یاد کردند و خواستار گشایش جبهه‌ای نظامی به نفع صدام در منطقه شدند تا ناخواسته کشور را در گیر دامی از قبل پهن شده نمایند. اما با تدبیر و هوشیاری رهبری که جنگ صدام و آمریکا را «جنگ باطل با

باطل» نامیدند، انقلاب از دام درگیری با دنیای غرب آن هم در جبهه‌ی حمایت از صدام به سلامت عبور کرد تا هوشمندی و درایت ایشان به رخ مدعیان کشیده شود. پس از سه روز از آغاز حمله آمریکا به منطقه یعنی در تاریخ ۲۹ دی ۱۳۶۹، شورای عالی امنیت ملی در حضور رهبر معظم انقلاب تشکیل جلسه داد. در این جلسه همه جوانب اقدام نظامی آمریکا و متحدین و وضعیت منطقه مورد بررسی قرار گرفت و در نهایت قرار بر این شد ایران بیانیه‌ای برای اعلام بی‌طرفی در جنگ منتشر کند. اما در عین حال خواستار بازگشت طرفین به مرزهای شناخته شده‌ی بین‌المللی و خروج نیروهای ائتلاف از منطقه شود. (گل محمدی، ۱۳۹۹: ۱۹۷) به دنبال اعلام بی‌طرفی رسمی از سوی جمهوری اسلامی، گروهی از نمایندگان مجلس و برخی از جریان‌ها و چهره‌های سیاسی در داخل راضی به چنین مصوبه و موضعی (اعلام بی‌طرفی) نبودند. این اختلافات می‌توانست هم راستا با تهدیدات خارجی ناشی از حمله آمریکا به عراق، باعث ایجاد خطرات فراوان سیاسی، امنیتی در کشور شود. (گل محمدی، ۱۳۹۹: ۲۰۰)

بحران جنگ دوم خلیج فارس

حمله‌ی نظامی آمریکا و انگلیس و دیگر کشورهای عضو ائتلاف در اول فروردین سال ۱۳۸۲ (۲۱ مارس ۲۰۰۳ میلادی) به کشور عراق از پس لرزه‌های واقعه‌ی ۱۱ سپتامبر بود. از مهم‌ترین دست‌آویز آمریکا در این تهاجم، ادعای وجود سلاح‌های کشتار جمعی در عراق بود. این جنگ ویرانگر که به جنگ دوم خلیج فارس شهرت یافت، موجب بحرانی‌تر شدن اوضاع منطقه گردید و کشور ایران اسلامی را نیز در شرایط بسیار خطرناک و حساسی قرار داد. به‌ویژه اینکه هر از گاهی زمزمه‌های شومی نیز از سوی مدعیان صلح جهانی، که اینک جهان را با سیاست‌های خود به ورطه‌ی وحشتناک‌ترین جنگ‌های خونین سوق داده بودند، ساز می‌شد. (کرامتی، ۱۳۹۰: ۱۴۱)

جان بولتون معاون وقت وزیر امور خارجه‌ی آمریکا در امور خلع سلاح، در یک مصاحبه‌ای تلویزیونی با شبکه‌ی فاکس نیوز در شانزدهم مارس ۲۰۰۳ (۲۶ اسفند ۱۳۸۱) چند روز قبل از حمله به عراق، در یک تهدید تلویحی عنوان کرده بود که: «آمریکا امیدوار است کشورهایی که در پی دسترسی به سلاح‌های کشتار جمعی هستند، با مشاهده‌ی سرنوشت عراق درس بگیرند». (کیهان، ۱۳۸۲/۱/۱۶) پاول وزیر امور خارجه‌ی وقت این کشور نیز، چند روز پس از حمله به عراق با تکرار اتهامات بی‌پایه‌ی خود، مدعی شد که ایران به دنبال دستیابی به سلاح‌های هسته‌ای است.

(همان) اتهامات فوق، آن هم در بحبوحه‌ی تهاجم این کشور به عراق، این دیدگاه را که طرح‌های آمریکا برای منطقه‌ی خاورمیانه و خلیج فارس فراتر از ادعای آن علیه رژیم صدام حسین است، تقویت می‌کرد. بدیهی است در چنین شرایطی، کوچکترین اشتباه در محاسبات این معادلات پیچیده می‌توانست به یک اشتباه استراتژیک بدل شود و امنیت ملی، تمامیت ارضی و حتی استقلال کشور را با خطرات جدی روبرو سازد.

آمریکا با همراهی مستقیم انگلیس و ائتلاف حدود ۴۹ کشور که آمادگی خود را برای حمایت و پشتیبانی از حمله نظامی (اعزام نیرو، استفاده از پایگاه، کمک‌های اطلاعاتی و ...) اعلام کرده بودند و همچنین بکارگیری تجهیزات گسترده نظامی پیشرفته که از بعد از جنگ جهانی دوم تاکنون بی سابقه بوده، به کشور عراق حمله ورشد. اوضاع داخلی سیاسی کشور نیز تعریف چندانی نداشت و جمهوری اسلامی شرایط خاص و ویژه‌ای را به لحاظ اختلافات و تنش‌های سیاسی تجربه می‌کرد. مواضع جریان‌های سیاسی در این زمان، متأثر از جنگ روانی دشمن، القائنات یأس آلود برخی از عناصر نفوذی در لایه‌های مختلف مدیریتی و تابع تحولات میدان نبرد بود. از این رو هر چه قوای ائتلاف به نقطه‌ی پیروزی نزدیک‌تر می‌شد، فشار برخی از جریان‌های سیاسی به مراکز تصمیم‌ساز به ویژه رهبری معظم انقلاب بیشتر و بیشتر می‌شد.

در شرایطی که بحران منطقه به نقطه‌ی اوج خود نزدیک می‌شد و جهان در تب و تاب حملات قریب‌الوقوع آمریکا لحظات را به‌کندی و به‌سختی سپری می‌کرد و برخی از مسئولان داخلی مرعوب قدرت پوشالی آمریکا بودند، مقام معظم رهبری ضمن حمایت صریح و قاطع از ملت مظلوم و شریف عراق، حمله‌ی متجاوزین آمریکایی به خاک عراق را به شدت محکوم کرده و به هیچ وجه اجازه‌ی کمترین همکاری با متجاوزین آمریکایی را به مسئولان نظام جمهوری اسلامی ندادند.

خروج نظامیان آمریکا از افغانستان و استقرار طالبان در این کشور

در سال ۱۴۰۰ (۳۰ اوت ۲۰۲۱) پس از خروج نظامیان آمریکایی از افغانستان و بعد از سلطه‌ی طالبان بر این کشور، برخی از جریان‌های خواستار ورود ایران به صحنه‌ی افغانستان و جنگ با طالبان شدند. دستاویز آنها برای این کار حضور مخالفان طالبان در استان پنجشیر و تشکیل مقاومت دوم بود. حال آنکه تجربه نشان داده است که سیاست ایران در مسائل این چنینی و مواضع صریح رهبر معظم انقلاب، اتخاذ معقول‌ترین تصمیم با رعایت واقعیات میدان، حمایت از مردم آن کشور

از جمله افغانستان و حفظ منافع ملی است و هرگونه مداخله نظامی را منتفی دانستند. مخالفت‌هایی که اگر در مقاطعی مورد توجه مسئولان نظام قرار می‌گرفت مشخص نبود که چه بر سر منافع ملی و تمامیت ارضی می‌آمد.

بنابراین، دهه هفتاد را می‌توان اوج خطاهای محاسباتی این جریان و برخی از چهره‌های سرشناس در مقوله جنگ و صلح و به خطر افتادن امنیت کشور دانست. از درخواست همکاری با صدام در حمله به کویت (جنگ اول خلیج فارس) و در قضیه‌ی حمله‌ی مجدد آمریکا به عراق (جنگ دوم خلیج فارس) و همچنین فشار به مسئولان نظام برای حمله نظامی به افغانستان و از بین بردن گروه طالبان بعد از حمله آنها به مزارشریف و شهادت دیپلمات‌های ایران در سال ۱۹۹۸ تا درخواست همکاری با طالبان در زمان حمله آمریکا به این کشور در سال ۲۰۰۱ (نام بردن این گروه به نام گروه جهادی) و دوباره درخواست جنگ با طالبان پس از تصرف این کشور در سال ۱۴۰۰ از جمله مواردی است که نادرستی تحلیل‌ها و تناقض در رفتارهای آنها را در بزنگاه‌ها مشخص می‌کند. بنابراین همان خط فکری و خطای محاسباتی جریان مذکور و چهره‌های منتسب به آنها تکرار گردید و برای ورود کشور به جنگ، مسئولان عالی رتبه نظام را تحت فشار قرار می‌دادند که با تصمیم‌گیری تاریخی و هوشمندانه رهبر معظم انقلاب در مقاطع حساس مورد اشاره، مبنی بر عدم مداخله نظامی، از وقوع جنگی خونین جلوگیری کرده‌اند.

درگیری نظامی بین آذربایجان و ارمنستان در نوار مرزی ایران

کانون اصلی تنش میان دو کشور، منطقه قره باغ است که در دهه ۹۰ میلادی بر سر آن، دو جنگ گسترده میان دو طرف اتفاق افتاد و در پاییز سال ۲۰۲۰ نیز جنگی شدید میان دو کشور در این منطقه به وجود آمد. در دو سال گذشته نیز درگیری‌ها شدت گرفت و آذربایجان در پی جنگ ۴۴ روزه بخشی از قره باغ را به تصرف خود درآورد. در شهریور سال ۱۴۰۱ با حمله آذربایجان شهرهای مرزی ارمنستان هدف گلوله باران قرار گرفت و در پی آن درگیری شدیدی بین نیروهای آذربایجان و ارمنستان به وجود آمد. هر دو طرف یکدیگر را مسئول تشدید تنش‌ها و اشغال بخش‌ها و مناطقی از کشور خود متهم کردند. با تشدید درگیری نگرانی جهانی نسبت به روشن شدن آتش یک جنگ تمام عیار دیگر علاوه بر جنگ روسیه و اوکراین، را در پی داشته است.

صاحب‌نظران اهداف آذربایجان در حمله به ارمنستان را، دسترسی به نخجوان از طریق استان سونیک ارمنستان، بیرون کردن ارمنستان از منطقه قره باغ و باز کردن کریدور در جنوب ارمنستان که

باعث حذف مرز ایران و ارمنستان و به تبع آن عدم دسترسی ایران به راه ترانزیت و انتقال کالا می‌گردد. در پی این تحرکات آذربایجان و درگیری و تنش مرزی با ارمنستان در شهریورماه و اوج گیری حساسیت‌ها در منطقه قفقاز جنوبی، با تدبیر و اوامر رهبری معظم انقلاب و فرمانده کل قوا، نیروی زمینی سپاه اقدام به رزمایش «فاتحان خیر» در ۲۵ مهرماه سال جاری (۱۴۰۱) در منطقه ارس نموده و پیام روشنی به دشمنان خود، مبنی بر عزم جمهوری اسلامی بر حفظ امنیت مرزها و تمامیت ارضی خود و عدم پذیرش هرگونه تغییرات ژئوپلیتیک در منطقه، ارسال داشته است.

پیشینه تحقیق

بویانزیس^۱ که با استفاده از این روش، مطالعات گوناگونی در حوزه علوم رفتاری انجام داده است، از دیوید مک کله لند^۲ به عنوان یکی از پایه گذاران اصلی این روش یاد می‌کند. وی در کتاب خود، تبدیل اطلاعات کیفی با تحلیل مضمون و تدوین کد (۱۹۹۸) با رویکردی جامع و کاربردی، روش تحلیل مضمون را معرفی می‌کند. چارلز اسمیت^۳ (۱۹۹۲) در کتابی با عنوان انگیزش و شخصیت: مرجع تحلیل محتوای مضمونی، روش‌های درک مضمون را معرفی کرده است. پژوهشگرانی مانند براون و کلارک^۴، کینگ^۵ و اتراید-استیرلینگ^۶ نیز نقش مهمی در معرفی و توسعه‌ی این روش داشته‌اند. پژوهشگران علوم اجتماعی و انسانی، غالباً از تحلیل مضمون جهت شناخت الگوهای کیفی و کلامی و تهیه کدهای مرتبط با آن‌ها استفاده می‌کنند که نمونه‌هایی از این تحقیقات که در حوزه‌های مختلف به ویژه درباره‌ی مدیریت بحران انجام شده است در جدول ۱ ارائه شده است.

جدول ۱. برخی از تحقیقات انجام شده با روش تحلیل مضمون

ردیف	موضوع تحقیق	پژوهشگر	سال
۱	ملزومات تحلیل مضمون	Terry, Hayfield	2021
۲	تحلیل مضمون: یک راهنمای عملی	Braun, Clarke	2021
۳	تحلیل مضمون کیفی بر اساس پدیدارشناسی توصیفی	Annelie, Sundler	2019
۴	روش‌های تحقیق پیشرفته برای روانشناسی کاربردی	Kimberly, Neuendorf	2018

1. Boyatzis
2. David McClelland
3. Charls Smith
4. Braun-Clark
5. King-Horrocks
6. Attride-stirling

جدول ۱. برخی از تحقیقات انجام شده با روش تحلیل مضمون

ردیف	موضوع تحقیق	پژوهشگر	سال
۵	بررسی سبک رهبری رم باستان و مقایسه آن با سبک‌های نوین رهبری	Ahn	۲۰۱۱
۶	بررسی وضعیت رهبری در یک دانشکده علوم دینی	Millar	۲۰۱۰
۷	بررسی دیدگاه زنان در جایگاه رهبری آموزش عالی	Vali	۲۰۱۰
۸	تحلیل رفتار رهبران نظامی در شرایط کاملاً بحرانی	Crosby	۲۰۰۸
۹	بررسی تاثیر رفتار رهبر کارزماتیک بر اعتماد پیروان	Tan, Wee	۲۰۰۲
۱۰	بحران‌های اجتماعی-امنیتی و نقش رهبری در مهار آن‌ها (مطالعه موردی وقایع آبان ۹۸)	ملیجی-بخشایش- اشرفی-توحیدفام	۱۴۰۱
۱۱	طراحی الگوی راهبردی مدیریت بحران امنیتی مبتنی بر منظومه فکری مقام معظم رهبری (مورد مطالعاتی فتنه ۸۸)	یوسفی	۱۳۹۹
۱۲	ارائه الگوی مدیریتی در تراز انقلاب برای مدیران عالی جمهوری اسلامی ایران مبتنی بر سبک مدیریتی شهید سلیمانی	محمدظاهری	۱۳۹۹
۱۳	تحلیل مضمون نقش دشمن در کاهش مشارکت مردمی در عرصه‌های فرهنگی مبتنی بر بیانات امام خمینی (ره)	حسینی-رنجبران	۱۳۹۷
۱۴	مدیریت رهبری ج.ا.ا. در مواجهه با بحران‌های سیاسی	امیری	۱۳۹۴
۱۵	مدیریت مقام معظم رهبری در بحران بعد از انتخابات ۸۸	سوری-حسینی	۱۳۹۴
۱۶	الزامات و خط مشی‌های کلان علمی عرصه عدالت پژوهشی در اندیشه مقام معظم رهبری	پیغامی-سجادیه	۱۳۹۳
۱۷	تدوین الگوی رهبری خدمتگزار از دیدگاه امام خمینی (ره)	شیخ‌زاده	۱۳۹۰

روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش تحقیقی کیفی و از نوع پژوهش‌های کاربردی است. برای تحلیل داده‌ها از روش تحلیل مضمون استفاده شده است. یکی از فنون مناسب و روش‌های ساده و کارآمد تحلیل کیفی، تحلیل مضمون است. شناخت مضمون یکی از مهمترین و حساس‌ترین مرحله در پژوهش‌های کیفی است. در تعریف مضمون آمده است: مضمون یا تم مبین اطلاعات مهمی درباره داده‌ها و سوالات تحقیق است و تا حدی معنی و مفهوم الگوی موجود در مجموعه ای از داده‌ها را نشان می‌دهد. این روش فرایند و ابزاری برای تحلیل داده‌های متنی است. به این صورت که داده‌های پراکنده و گوناگون را به داده‌های غنی و تفصیلی تبدیل می‌کند. انعطاف‌پذیری این روش، ویژگی

بسیار مهم و کلیدی آن است. (براون و کلارک^۱، ۲۰۰۶: ۸۰-۷۸) مضمون ویژگی تکراری و متمایزی در متن است که به نظر پژوهشگر نشان‌دهنده درک و تجربه خاصی در رابطه با سوالات تحقیق است. (کینگ و هاروکس^۲: ۲۰۱۰) مضمون الگویی است که در داده‌ها یافت می‌شود و حداقل به توصیف و سازماندهی مشاهدات و حداکثر به تفسیر جنبه‌هایی از پدیده می‌پردازد. روش مذکور در تحقیقات کیفی از سوی ریچارد بویانزیس در سال ۱۹۹۸ در کتاب تبدیل اطلاعات کیفی و تحلیل مضمون و تدوین کد به طور کامل ارائه و معرفی شده است. (بویانزیس، ۱۹۹۸: ۳-۴) این روش، مهارت‌های اساسی مورد نیاز برای بسیاری از تحلیل‌های کیفی را فراهم می‌کند. (هالوی و تدرس، ۲۰۰۳: ۳۴۵-۳۵۷) ریان و برنارد (۲۰۰۰) نیز کدگذاری مضامین را فرایند پیش‌نیاز تحلیل‌های اصلی و رایج کیفی، معرفی می‌کنند تا روشی منحصر به فرد و خاص.

تحلیل مضمون روشی است برای دیدن متن، برداشت و درک مناسب از اطلاعات ظاهراً نا مرتبط، تحلیل اطلاعات کیفی، مشاهده نظام‌مند شخص، تعامل، گروه، موقعیت، سازمان و یا فرهنگ، تبدیل داده‌های کیفی به داده‌های کمی. (عابدی جعفری وهمکاران، ۱۳۹۰، ۱۵۳) به طور کلی مضمون ویژگی تکراری و متمایزی در متن است که به نظر پژوهشگر نشان‌دهنده درک و تجربه خاصی در رابطه با سوالات تحقیق است. در روش تحلیل مضمون تلاش می‌شود از متن به مضامین پایه‌ای (کدها و نکات کلیدی متن)، مضامین سازمان‌دهنده (مقولات به دست آمده از ترکیب و تلخیص مضامین اصلی) و مضامین فراگیر (مضامین عالی دربرگیرنده اصول حاکم بر متن به عنوان کل) دست پیدا کرد. وسه مرحله تجزیه متن، تبدیل مضامین و کشف و توصیف شبکه مضامین را طی می‌کند. بنابراین تحلیل مضمون روشی برای تعیین و تحلیل و بیان الگوهای (مضامین) موجود درون داده‌ها است. یکی از روش‌های تحلیلی مناسب در تحلیل مضمون، تحلیل «قالب مضامین»^۳ است قالب مضامین معمولاً در تحقیقاتی به کار می‌رود که تعداد متون و داده‌های آنها زیاد باشد. این روش - را که نخستین بار کینگ (۱۹۹۸) معرفی کرد، فهرستی از مضامین شناخته شده در ادبیات نظری یا استخراج شده از متن داده‌ها را به صورت درختی و سلسله مراتبی نشان می‌دهد. ویژگی کلیدی این روش، سازماندهی سلسله مراتبی مضامین و گروه‌بندی مضامین سطوح پایین تر در قالب خوشه‌ها و ایجاد مضامین سطح بالاتر از آنهاست (عابدی وهمکاران: ۱۶۵)

1. Braun-Clarke
2. King-Horrocks
3. Template Analysis

«شبکه مضامین»^۱ روش دیگری در تحلیل مضمون است که آتراید-استرلینگ^۲ آن را توسعه داده است. شبکه مضامین بر اساس روندی مشخص، پایین‌ترین سطح قضایای پدیده را از متن بیرون می‌کشد. (مضامین پایه) سپس با دسته‌بندی این مضامین پایه‌ای و تلخیص آنها به اصول مجرد تر و انتزاعی تر دست پیدا می‌کند (مضامین سازمان دهنده). در قدم سوم این مضامین عالی در قالب استعاره‌های اساسی گنجانده شده به صورت مضامین حاکم بر کل متن در می‌آیند (مضامین فراگیر). سپس این مضامین به صورت نقشه‌های تارنما، رسم و مضامین برجسته هر یک از این سه سطح همراه با روابط میان آنها نشان داده می‌شود. در واقع تحلیل مضمون روش شناخت تحلیل و گزارش الگوهای داده‌های کیفی است. این روش فرایندی برای تحلیل داده‌های متنی است که داده‌های پراکنده و گوناگون را به داده‌های غنی و تفصیلی تبدیل می‌کند (براون و کلارک، ۲۰۰۶ به نقل از عابدی جعفری و همکاران، ۳) بنابراین تحلیل مضمون روشی است برای:

الف) مطالعه متن

ب) برداشت و درک مناسب از اطلاعات ظاهراً نامرتب

ج) تحلیل اطلاعات کیفی

د) مشاهده نظام‌مند شخص، تعامل گروه، موقعیت سازمان و یا فرهنگ

ه) تبدیل داده‌های کیفی به داده‌های کمی (عابدی جعفری و همکاران، همان، ص ۳)

کینگ و هاروکس^۳ در سال ۲۰۱۰ با بررسی و جمع‌بندی تلاش‌های دیگر پژوهشگران تحلیل مضمون، فرایند سه مرحله‌ای را برای تحلیل مضمون ارائه کرده‌اند که در این تحقیق نیز از این فرایند استفاده می‌شود. این فرآیند شامل سه مرحله شناسه‌گذاری توصیفی^۴، شناسه‌گذاری تفسیری^۵ و یکپارچه‌سازی از طریق مضمون‌های فراگیر^۶ است که در شکل (۴-۱) آمده است. (عابدی جعفری: ۲۹)

جمع‌آوری داده‌های پژوهش در این نوشتار مبتنی بر متن کاوی است. برای این کار به طور هدفمند بیانات و سخنان مقام معظم رهبری در ارتباط با بحران‌های به وقوع پیوسته در پیرامون مرزهای جغرافیایی جمهوری اسلامی و خطر بروز جنگ برای ایران، در دوره زعامت ایشان، از

1. Thematic Network
2. Attride-Stirling
3. King & Horrocks
4. Descriptive Coding
5. Interpretive Coding
6. Overarching Themes

طریق پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر نشر و آثار رهبری و همچنین منابع دیگر استخراج شده و به عنوان داده‌های اولیه در نظر گرفته شده است. پس از طی فرآیند تحلیل مضامین، ما به شبکه‌هایی از مفاهیم که دارای سطح‌بندی هستند می‌رسیم.

یافته‌های پژوهش

مدیریت مقام معظم رهبری در بحران‌های دوره زعامت خود، علاوه بر آنکه در قالب شیوه‌های مطرح شده در بخش مبانی نظری قابل تحلیل می‌باشد، ویژگی‌های منحصر به فردی نیز دارد که همانا انطباق آن با ارزش‌های بنیادین دین مبین اسلام است. تدابیر، موضع‌گیری‌ها و هشدارهای ایشان در بزنگاه‌های وضعیت‌های بحرانی و خطربروز درگیری و جنگ، گویای زمان‌شناسی، تحلیل و شناخت درست پدیده‌ها و محیط پیرامونی، ظرافت و دقت لازم صورت گرفته از سوی ایشان در مراحل گوناگون رویارویی با حوادث، وقایع و بحران‌ها در راستای حفظ و صیانت از ملت و کشور می‌باشد. با توجه به اینکه پژوهش حاضر بدنبال بررسی نقش مدیریتی مقام معظم رهبری در پیشگیری از بحران مرزی و جنگ به روش تحلیل مضمون است، لذا از فرایند زیر بهره برداری شد: ۱- تجزیه متن؛ ۲- تبدیل مضامین؛ ۳- کشف و توصیف شبکه مضامین.

۱- تجزیه متن: در گام اول پس از گردآوری داده‌ها شامل متون بیانات فرمانده کل قوا پیرامون هریک از بحران‌های مورد مطالعه، به صورت هدفمند دسته‌بندی و از میان آنها مفاهیم و مضمون‌های پایه‌ای استخراج می‌شود. ۲- تبدیل مضامین: پس از دست یافتن به مضامین پایه‌ای، اکنون نوبت آن می‌رسد که مضامین سازمان‌دهنده با توجه به مضامین پایه‌ای انتزاع شوند. ۳- کشف و توصیف شبکه مضامین: با بررسی و تحلیل مضامین مرتبط، مضمون‌های فراگیر به دست می‌آید. پس از احصاء مفاهیم، مضامین مرتبط به هم دارای مفاهیم کلان و انتزاعی‌تر هستند. شکل‌گیری مضامین به ظهور تئوری و مفاهیم معناداری منجر خواهد شد. این تئوری می‌تواند در قالب یک مدل و نمودار نمایش داده شود. به منظور دست‌یابی به سوالات تحقیق بیانات فرمانده کل قوا در مقاطع بحران‌های مورد نظر، به عنوان منبع اصلی تحقیق، مورد مطالعه و بررسی قرار گرفت و مطالب مرتبط با موضوع پژوهش انتخاب گردید. لذا از استفاده از سایر بیانات فرمانده کل قوا در مقاطع دیگر به جهت عدم ارتباط با موضوع و سوالات تحقیق، پرهیز شده است. در اینجا به منظور شناسایی مضامین، به تحلیل

مضمون مواضع و بیانات مقام معظم رهبری و فرمانده کل قوا در هریک از بحران‌ها به تفکیک، مطابق جدول ۲ پرداخته می‌شود:

جدول ۲: تحلیل مضمون بیانات فرمانده کل قوا در بحران‌ها

تاریخ	گزاره‌ها	مضامین پایه	مضامین سازمان‌دهنده	مضامین فراگیر	
خطر حمله نظامی مجدد به کشور					
۱۳۶۸/۳/۱۸	نیروهای مسلح بیش از دیگر قشرها و مأموران نظامی جمهوری اسلامی، لازم است به آمادگی و استعداد انسانی و ابزاری خود اهمیت دهند. اگر چه تجربه‌ی ده سال گذشته به همه‌ی دشمنان ما نشان داده است که ته‌اجم نظامی به ملت و کشور انقلابی ما موجب خسران و سرافکنندگی خود آن مهاجمان خواهد شد، با این حال از آن جا که تعلل‌های زیاد در عمل به قطعنامه ۵۹۸ از طرف مقابل دیده شده فلذا با تأکید بر اینکه ما به طور قاطع طرفدار استقرار صلح با ثبات و بادوام در منطقه می‌باشیم، ضروری است آمادگی و استعداد نیروهای نظامی به‌طور کامل حفظ شود. ارتش و سپاه دو بازوی نیرومند نظامند و لازم است با تبادل همکاری‌ها میان آن دو، روز به روز بر توانایی و استعداد و قدرت آن‌ها افزوده شود و بسیج مستضعفین که همواره مایه‌ی مباهات بوده باید تقویت گردد.	- حفظ آمادگی نیروهای مسلح درابعادنیروی انسانی و تجهیزاتی - تقویت و افزایش همکاری، همدلی و توانمندی ارتش، سپاه و بسیج - تقویت و استحکام خطوط دفاعی و حضورپر رنگ بسیج درخطوط مقدم	- آمادگی دفاعی نیروهای مسلح - مردمی کردن دفاع - تقویت آمادگی نیروهای مسلح - تداوم دشمنی دشمنان	- ارکان اجرایی و دفاعی	- دشمن شناسی
۱۳۶۸/۴/۱۹	آن طور که من شنیدم برادران بسیجی کمتر از برادران وظیفه در آن جا مشغول هستند. شاید آن استحکام و اقتداری که در خطوط دفاعی متوقع است در بعضی از نقاط به آن اندازه نباشد، بایستی استحکام خطوط دفاعی به خصوص در این دوران در حد اعلی باشد، خود این مسئله در روحیه افراد سپاهی و مراودین با این نهاد، منعکس خواهد شد ... هر کاری که ممکن است باید برای استحکام خطوط مقدم کرد.	- تحولات خلیج فارس و ضرورت آمادگی نیروهای مسلح	- تحولات خلیج فارس و احتمال وقوع جنگ و ضرورت آمادگی لازم	- ارکان اجرایی و نظامی	- دشمن شناسی
۱۳۶۹/۸/۲۸	حوادث خلیج فارس برای دیر باورترین افراد ملت ما - اگر چنین افرادی در میان ما باشند - ثابت کرد که باید نیروهای مسلح خودمان را هر چه بیشتر و با کیفیت تر و عمیق تر تقویت کنیم و این کار را خواهیم کرد . دشمنی‌های دشمنان هم علیه ما تمام نشدنی است. البته امروز که تحلیل سیاسی می‌کنند، می‌گویند احتمال جنگ در	- پایان ناپذیری دشمنی دشمنان ایران اسلامی			

جدول ۲: تحلیل مضمون بیانات فرمانده کل قوا در بحران‌ها

مضامین فراگیر	مضامین سازمان‌دهنده	مضامین پایه	گزاره‌ها	تاریخ
		<ul style="list-style-type: none"> - احتمال وقوع جنگ علیرغم غیرممکن دانستن تحلیل‌های سیاسی 	<p>این مرزهای غربی خیلی بالا نیست. البته تحلیل‌های سیاسی این را نشان می‌دهد. اما در دنیا تحلیل سیاسی کمی به طور صد در صد تحقق پیدا کرده که ما حالا بگوییم تحقق پیدا خواهد کرد؟ حوادثی که تا حالا پیش آمده کی منطبق با تحلیل‌های سیاسی بوده است؟ مگر حوادث اخیر خلیج فارس بر طبق تحلیل سیاسی به وجود آمد و پیش رفت؟ نه، برای پدید آمدن یک حادثه‌ی این طوری هزاران عامل انسانی و غیر انسانی وجود دارد. انسان باید آماده باشد.</p>	۱۳۷۰/۲/۲۱
جنگ اول خلیج فارس				
<ul style="list-style-type: none"> - دشمن شناسی - استخبار ستیزی - بصیرت و آگاهی بخشی 	<ul style="list-style-type: none"> - جنگ منطقه، جنگ قدرت‌ها با یکدیگر و جنگ قدرت است - هدف همه طرفین جنگ منابع انرژی و تسط و برتری در منطقه خلیج فارس 	<ul style="list-style-type: none"> - حمله صدام به کویت مشابه حمله آمریکا به دیگر کشورهای منطقه - نوع عربی و عراقی است - به جان هم افتادن قدرت‌ها - هدف آمریکا نفوذ در منطقه خلیج فارس - هدف صدام مشابه آمریکا تصاحب منابع نفتی، قدرت طلبی و زورگویی و نفوذ و برتری در منطقه 	<p>کاری که صدام حسین در کویت کرد، عیناً همان کاری است که آمریکا در حدود یک سال قبل از آن در پاناما کرد و چند سال قبل از این در گرانادا انجام داد، نوع عربی آن است. آن نوع آمریکای‌اش بود که یک مقدار با زرق و برق بیشتری همراه بود و جنایتی در زورورق پیچیده و بسته‌بندی شده، بر مردم آن کشورها فرود آمد. ولی کار این شخص، نوع عربی و نوع عراقی و نوع صدامیست است. یعنی حقیقت قضیه همان است. هیچ فرقی ندارد. قدرت‌ها مثل کرکس‌هایی که به جیفه چشم دوخته‌اند و به هم نوک و چنگال می‌زنند، به جان هم افتاده‌اند. این، تفسیر و تحلیل قضیه است ... مدت‌هاست که آمریکا در فکر آن بوده که خلیج فارس، جای پای مستحکم‌تر و حضور نظامی قوی‌تری داشته باشد. البته در خلیج فارس و در بعضی از کشورهای کوچک و حقیر پایگاه دارد، ولی کمش است ... آن کسی هم که کویت را تصرف کرد، به فکر این است که ساحل و منبع نفتی و قدرت ظاهری و قلدری و زورگویی خودش را توسعه بدهد و بعد از گذشت ده، دوازده سال از گور به گور شدن محمدرضا پهلوی، جای او را بگیرد. او هم همین طور بود. تفسیر و تحلیل قضیه، واضح است و پیچیدگی ندارد».</p>	۱۳۶۹/۵/۲۴

جدول ۲: تحلیل مضمون بیانات فرمانده کل قوا در بحران‌ها

تاریخ	گزاره‌ها	مضامین پایه	مضامین سازمان‌دهنده	مضامین فراگیر
۱۳۶۹/۱۱/۰۴	چرا یک کشور را این طور ویران می‌کنید؟ چرا قدرتی به صرف اینکه می‌تواند شلیک بکند به خودش اجازه می‌دهد که به هر هدفی که دلش می‌خواهد، شلیک می‌کند؟	- زورگویی - قدرت طلبی - امریکانسیب به - کشورضعیف	- زیرسوال بردن - جنگ طلبی آمریکا	- استخبار - ستیزی
۱۳۶۹/۱۱/۰۴	بعضی‌ها سعی می‌کنند که کلمه بی‌طرفی را به معنای غلطی معنا کنند. ما از اول انقلاب در جنگ بین شرق و غرب بی‌طرف نبوده‌ایم.	- تعریف - نادرست از بی‌طرفی - عدم بی‌طرفی - ما نسبت به جنگ شرق و غرب	- برداشت غلط - بعضی‌ها نسبت به بی‌طرفی ما درجنگ شرق و غرب	- بصیرت و آگاهی بخشی
جنگ دوم خلیج فارس				
۱۳۸۲/۰۳/۰۷	مخالفان اسلام و ملت ایران با استفاده از امپراطوری خبری خود در صددند ویروس خطرناک ترس و اضطراب را در میان مسئولان بپراکنند، اما به فرموده قرآن در این گونه مواقع مومنان به خداوند تکیه می‌کنند و پروردگار با ایجاد آرامش در قلوب آنها بر ایمان و ایستادگی آنان می‌افزاید.	- امپراطوری - خبری مخالفان - ملت ایران برای پراکندن ترس دردل مسئولان - تکیه مومنان به خداوند	- ارباب مسئولان - باامپراطوری رسانه دشمن تکیه برخداوند	- دشمن شناسی - بصیرت و آگاهی بخشی - معنویت گرایی
۱۳۸۲/۰۳/۰۷	مخالفان جمهوری اسلامی ایران به رغم برخی مانورها در مورد ترجیح موردی و مقطعی برخی عناصر یا جناح‌ها بر جناح دیگر در مقابل همه جناح‌ها و مسئولان کشور موضع خصمانه ای دارند.	- موضع - خصمانه دشمن درمقابل همه جناح‌ها و جریانات	- دشمنی مخالفان نسبت به همه ملت ایران	- بصیرت - دشمن‌شناسی
۱۳۸۲/۰۳/۰۷	هنگامی که آمریکا، ایران را با این همه انتخابات مردمی و نشانه‌های فراوان مردم سالاری به رعایت نکردن دموکراسی متهم می‌کند و همزمان از رژیم‌های ضد مردمی و دیکتاتوری حمایت می‌نماید برای همه مشخص می‌شود که دشمنان اسلام از طرح اینگونه شعارها دنبال هدف دیگری هستند.	- اتهام رعایت نکردن دموکراسی به ایران با همه انتخابات‌ها توسط آمریکا - حمایت آمریکا از رژیم‌های دیکتاتوری	- اتهام آمریکا به کشورمردم سالارایران - حمایت از رژیم‌های دیکتاتور	- دشمن شناسی - مردم‌گرایی - بصیرت و آگاهی بخشی

جدول ۲: تحلیل مضمون بیانات فرمانده کل قوا در بحران‌ها

مضامین فراگیر	مضامین سازمان‌دهنده	مضامین پایه	گزاره‌ها	تاریخ
- بصیرت افزایی	- سست کردن اراده مردم و مسئولان	- هدف دشمن سست کردن اراده مردم و مسئولان صبور و تحمل مردم	دشمن در صدد است از درون با مردم ایران برخورد کند و با سست کردن اراده ملت که در اراده مسئولان متجلی می‌شود به اهداف خود دست یابد، اما مردم و مسئولان ایران با تحمل لوازم مقابله با دشمن، هویت و استقلال خود را حفظ می‌کنند.	۱۳۸۲/۰۳/۰۷
- مردم‌گرایی	- سست کردن اراده مردم و مسئولان توسط دشمن برای رسیدن اهداف خود	- مسئولیت مهم همگان و ضرورت	امروز مسئولیت من و شما خیلی خطیر است. بایستی با عقل، تدبیر و همراه با توکل به خدا و شجاعت، نه با جبن، راه را طی کرد. اولین کار، استحکام داخلی است. نباید بگذارید این مباحثات و بگو مگوها به مقابله و مواجهه و تخاصم تبدیل شود. این تنها توصیه‌ی من به شماست. گفتن و شنودن و اعتراض کردن، هیچ اشکالی ندارد. افرادی از اعتراض کردن بدشان می‌آید که یا متکبرند یا پشتوانه‌ی مردمی ندارند. اما مراقب باشید که از این گفت و شنودها، دشمن همان چیز را که می‌خواهد وانمود کند، بدست بیاورد. امروز یکی از مهمترین شگردهای دشمن این است که بگوید در داخل نظام جمهوری اسلامی دو دستگی است و این دو دسته با هم بدند.	۱۳۸۲/۳/۷
- دشمن‌شناسی	- عمل براساس عقل و تدبیر و توکل به خدا	- عمل براساس عقل و تدبیر و شجاعت		
- معنویت گرایی	- ایجاد وحدت و همدلی	- ضرورت رفع اختلافات و ایجاد استحکام داخلی		
- دشمن شناسی		- کار دشمن اختلاف افکنی و دو دستگی		

جدول ۲: تحلیل مضمون بیانات فرمانده کل قوا در بحران‌ها

مضامین فراگیر	مضامین سازمان‌دهنده	مضامین پایه	گزاره‌ها	تاریخ
خروج آمریکا از افغانستان				
- دشمن شناسی - استکبارستیزی - معنویت‌گرایی - بصیرت و آگاهی بخشی - دشمن‌شناسی - استکبارستیزی - مردم‌گرایی	- خوی درندگی دولت امریکا - پیوند زبانی، دینی و فرهنگی ایران با افغانستان - اشغال و ظلم به مردم افغانستان توسط امریکا - طرفداری از مردم افغانستان	- عدم تفاوت بین دولت‌های امریکا - درنده خویی دولت آمریکا و حيله گری امریکا در سياست خارجي و آثارش در افغانستان - همزبانی، همدینی وهم فرهنگ بودن ما باملت افغانستان - مصیبت‌ها و کشتارها در افغانستان کار امریکا - اشغال ۲۰ ساله افغانستان - ظلم به مردم افغانستان - ایران طرف مردم افغانستان - نوع رابطه ما با دولتها - بستگی به نوع رابطه آنها با ما دارد	دولت کنونی آمریکا هم هیچ فرقی با دولت قبلی ندارد. انصافاً در پشت صحنه سیاست خارجی آمریکا یک گرگ درنده است که برخی مواقع به یک روباه حيله گرتغییر می‌کند. نمونه اش وضعیت امروز افغانستان است. افغانستان برادر همزبان همدین وهم فرهنگ ماست. مصیبت‌های افغانستان انسان را به شدت متاثر می‌کند. اینها کار آمریکاست. این سختی‌هایی هم که می‌کشند، این حوادثی که دارد پیش می‌آید بی درپی، این کشتارها، همه اش کار آمریکاست. ۲۰ سال این کشور را اشغال کردند و انواع واقسام ظلم‌ها را به اینها کردند... به هر حال ما طرفدار ملت افغانستان هستیم. دولت‌ها می‌آیند و می‌روند. آنکه باقی می‌ماند، ملت افغانستان هستند و نوع رابطه ما با دولت‌ها بستگی دارد به نوع رابطه آنها با ما.»	۱۴۰۰/۰۶/۶

جدول ۲: تحلیل مضمون بیانات فرمانده کل قوا در بحران‌ها

تاریخ	گزاره‌ها	مضامین پایه	مضامین سازمان‌دهنده	مضامین فراگیر
درگیری نظامی آذربایجان و ارمنستان				
۱۳۹۹/۰۸/۱۳	یک نکته هم راجع به این جنگی است که متأسفانه در همسایگی ما، بین دو همسایه ی ما (یعنی) آذربایجان و ارمنستان در جریان است. این جنگ حادثه تلخی است و امنیت منطقه را تهدید می‌کند و برای کشور ما هم خوب نیست. بایستی هرچه زودتر تمام بشود... دو طرف به مرزهای بین‌المللی کشورها تعدی و تجاوز نکنند و مرزهای بین‌المللی بایستی محفوظ باشد و تروریست‌ها هم بایستی در نزدیکی مرزهای ما مستقر نشوند. آن طور که در گزارش‌ها هست، گرچه بعضی‌ها انکار می‌کنند، لکن در گزارش‌های قابل اطمینان وجود دارد که یک تعدادی تروریست از اینجا و آنجا وارد این ماجرا شده‌اند. اگر اینها نزدیک مرز باشند و احساس خطر بشود، قطعاً برخورد قاطع خواهد شد. اینها بایستی نیایند.	- ابراز تأسف وقوع جنگ در همسایگی ایران - حادثه ای تلخ و تهدید امنیت منطقه و نا امنی برای ما - ضرورت بازگشت طرفین به مرزهای بین‌المللی - عدم تعدی به مرزهای بین‌المللی - ضرورت عدم اجازه حضور تروریست‌ها در منطقه - برخورد قاطع جمهوری اسلامی با عوامل ناامنی	- وقوع جنگ در همسایگی ایران و تهدید امنیت ایران - احترام به مرزهای بین‌المللی - ضرورت مقابله با تروریست‌ها در منطقه	- دشمن شناسی - بصیرت و آگاهی بخشی - ارکان اجرائی و نظامی

همانطور که در جدول پیشین نشان داده شد، بر مبنای روش پژوهشی تحقیق، تعداد ۹ مرحله سخنرانی و بیانات فرمانده کل قوا درباره بحران‌های مرزی در طول دوره زعامت ایشان مورد تحلیل قرار گرفت. با توجه به نتایج به دست آمده، از میان ۷۸ مفاهیم استخراج شده، ۳۸ مضمون پایه‌ای، ۳۴ مضمون سازمان‌دهنده و با توجه به معیارهای مدنظر تحقیق، ۶ مضمون فراگیر و محوری بدست آمده است، که با توجه به هدف تحقیق به عنوان مضامین و مولفه‌های اصلی

و تاثیرگذار شناخته می شوند، که در جدول شماره (۳) به تفکیک نشان داده شده است. از آنجائیکه دو مفهوم و کلید واژه «دشمن» و «بصیرت» همواره در بیانات ایشان مورد توجه و تاکید می باشد، در این بررسی نیز این دو واژه، دارای بیشترین فراوانی در میان مضامین دیگر بوده است و بیانگر اهمیت و اثرگذاری آن در نظر مقام معظم رهبری می باشد.

جدول ۳: مضامین شناسایی شده از تحلیل مضمون بیانات رهبری

کد	مضامین فراگیر	مضامین سازمان دهنده	مضامین پایه‌ای
۱	دشمن شناسی	تداوم دشمنی	پایان ناپذیری دشمنی دشمنان
		جنگ احتمالی دشمن	هم راستا بودن تهاجم صدام به کویت با تهاجمات آمریکا
		نفوذ و کسب منابع انرژی	هدف دشمن تصاحب منابع نفتی
		امپراطوری خبری و رسانه‌ای دشمن	جنگ قدرت - نفوذ در منطقه
		ارعاب مسئولین	انتشار ویروس ترس و اضطراب
		دشمنی با همه جریانات	دشمنی با همه جریانات سیاسی
		اتهام زنی به کشور	اتهام عدم وجود دموکراسی علیرغم برگزاری انتخابات فراوان
		سست کردن اراده مردم و مسئولان ایجاد دودستگی	سست کردن اراده مسئولان و مردم اختلاف افکنی و دودستگی
		درنده خوبی آمریکا	درنده خوبی و حیله گری در سیاست خارجه
		ظلم به مردم افغانستان	مصیبتها و کشتار مردم افغانستان کار آمریکا
۲	بصیرت و آگاهی بخشی	تعدی به مرزهای بین‌المللی - تحرکات تروریست‌ها در مرز	وقوع جنگ در همسایگی ما و تهدید امنیت ما و مرزهای بین‌المللی - حضور تروریست‌ها در منطقه و ضرورت برخورد با آنها
		ضرورت آمادگی دفاعی	تهدیدات دشمن و ضرورت تقویت استعداد نیرو و تجهیزات دفاعی و همکاری همه قوا
		قدرت طلبی و منفعت طلبی قدرت‌ها	تبیین اهداف قدرت‌ها در جنگ منطقه ای برای نفوذ و منابع انرژی
		بی طرفی فعال	معنی غلط بی طرفی بعضی‌ها و بی طرف نبودن در جنگ شرق و غرب

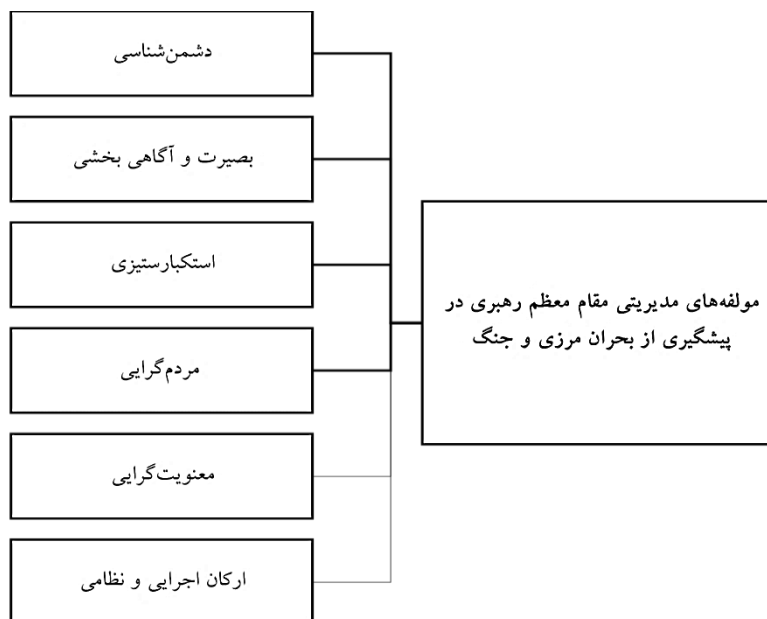
جدول ۳: مضامین شناسایی شده از تحلیل مضمون بیانات رهبری

کد	مضامین فراگیر	مضامین سازمان‌دهنده	مضامین پایه‌ای
		امپراطوری خبری با هدف ارباب مسئولان- دشمنی با همه جریان‌های داخلی	ارباب مسئولان با امپراطوری خبری
		اتهام زنی به کشور	اتهام نبود دموکراسی علیرغم برگزاری انتخابات مردمی
		هدف دشمن تضعیف اراده مردم و مسئولان	سست کردن اراده مردم و مسئولان
		عمل براساس عقل و تدبیر	ضرورت عمل براساس عقل و تدبیر و شجاعت
		ظالم بودن آمریکا- خطر حضور تروریست‌ها	اشغال و ظلم به مردم افغانستان توسط آمریکا- درگیری و ناامنی مرزی و حضور تروریست‌ها
۳	استکبارستیزی	حضور استکبار در منطقه- جنگ طلبی آمریکا	خوی استکباری آمریکا با حضور نظامی در خلیج فارس- زورگویی و قدرت طلبی آمریکان نسبت به کشورهای ضعیف
		دزنده خویی و حیله‌گری آمریکا- ظالم بودن آمریکا	دزنده خویی و حیله‌گری همه دولتهای آمریکا- اشغال و کشتار مردم افغانستان
۴	مردم‌گرایی	مردمی کردن دفاع	استحکام خطوط دفاعی با حضور نیروهای بسیج مردمی
		مردم‌سالاری	مردم‌سالاری با برگزاری انتخابات زیاد مردمی
		مردم پایه بودن و طرفداری از مردم	طرفداری از مردم افغانستان
۵	معنویت‌گرایی	توکل به خدا در همه امور	توکل مومنان به خداوند در مواقع اضطراب و ترس و ایجاد آرامش در قلوب مومنان
		وحدت و رفع اختلافات	ضرورت استحکام بارفع دودستگی و اختلافات داخلی
۶	ارکان اجرایی و نظامی	اشتراکات دینی و فرهنگی با مردم	اشتراکات دینی، زبانی و فرهنگی ما با مردم افغانستان
		آمادگی و همکاری دفاعی نیروهای مسلح	تقویت استعداد نیرو و تجهیزات نیروهای مسلح

جدول ۳: مضامین شناسایی شده از تحلیل مضمون بیانات رهبری

کد	مضامین فراگیر	مضامین سازمان‌دهنده	مضامین پایه‌ای
		مردمی کردن دفاع	همکاری قوای ارتش، سپاه، بسیج مردمی - استحکام خطوط دفاعی با حضور نیروهای مردمی بسیج
		مقابله با تروریست‌ها	تحركات دشمن در خلیج فارس و ضرورت آمادگی مقابله - حضور تروریست‌ها در منطقه و ضرورت برخورد با آنها

مضامین اصلی شناسایی شده، که در واکاوی متون سخنان و مواضع فرمانده کل قوا در فرایند پیشگیری و مدیریت بحران‌ها بدست آمده است، به عنوان مولفه‌های تاثیرگذار در مدیریت ایشان در برخورد با بحران‌های مرزی و پیشگیری از وقوع جنگ، قابل تحلیل می باشد. این مولفه‌ها عبارتند از: دشمن شناسی، بصیرت و آگاهی بخشی، استکبارستیزی، مردم گرایی، ارکان اجرایی و نظامی و اهتمام به معرفت دینی و اعتقادی (معنویت گرایی) که در شکل (۱) نشان داده شده است.

شکل ۱: مولفه‌های مدیریتی مقام معظم رهبری در پیشگیری از بحران مرزی و جنگ

در تشریح مولفه‌های تاثیر گذار در مدیریت مقام معظم رهبری در پیشگیری از بحران‌ها، می‌توان بیان داشت:

دشمن‌شناسی

دشمن‌شناسی از مفاهیمی است که در آیات و روایات اسلامی مورد توجه قرار گرفته است و بر هوشیاری همیشگی مومن و دشمن‌شناسی او تاکید شده و تبری از دشمن که لازمه آن دشمن‌شناسی است در زمره فروع دین قرار دارد (اخترشهر، ۱۳۸۷). علمای شیعه نیز به پیروی از معارف و احکام دینی توجه و اهتمام زیادی را صرف معرفی دشمن و موضع‌گیری در قبال آن در طول تاریخ داشتند. پس از پیروزی انقلاب اسلامی بخش معتنا بهی از بیانات امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری به این موضوع اختصاص داشته است. رهبر انقلاب بارها بر کسب بصیرت، بصیرت افزایی که از ضروریات دشمن‌شناسی به خصوص در طوفان حوادث اند، تاکید کردند. بی‌گمان نقش رهبری در شناخت دشمن و شگردهایش از عوامل اصلی پیروزی و تداوم انقلاب اسلامی به شمار می‌رود. امروز نیز تبیین دیدگاه‌های رهبری در جهت آگاهی مردم و نسل جوان و خنثی‌سازی توطئه‌های جدید دشمن بسیار مهم و موثر خواهد بود. برای تصمیم‌گیری و چگونگی واکنش در برابر دشمن باید ابتدا او را شناخت. به اهدافش باز شناخت. همچنان که باید نقاط ضعف و قوت او را مورد مطالعه قرار داد. به مجموعه این کارها دشمن‌شناسی می‌گویند. اگر شناسایی دشمن خوب انجام نگردد آثار منفی آن در مراحل تصمیم‌گیری و برخورد، خود را نشان می‌دهد. (پورفاضلی، ۱۳۹۴) همانطور که در بررسی مواضع و بیانات رهبری در تحلیل مضمون مشخص گردید، شناخت درست از اهداف آشکار و پنهان دشمن در تحرکات منطقه‌ای و پیرامون مرزهای جغرافیایی کشور، از عوامل تاثیر گذار در پیشگیری از وقوع جنگ و درگیری نظامی بوده است.

بصیرت و روشنگری

یکی از ویژگی‌های مقام معظم رهبری که همزمان با دیگر خط‌مشی‌های اتخاذ شده توسط ایشان در مدیریت تمامی بحران‌های دوران زعامت معظم له، بصرت و آگاهی بخشی می‌باشد. وجه بارز این روشنگری، بیانات و موضع‌گیری‌های ایشان در زمان قبل و بعد از وقوع بحران‌ها است که نقش بسیار مهمی در پیشگیری و مدیریت و مهار بحران‌ها داشته‌اند. کلید واژه‌ی «بصیرت» یکی از

پرکاربردترین واژگان موجود در ادبیات مقام معظم رهبری بوده و همواره مورد تأکید فراوان ایشان قرار داشته است. بررسی‌ها نشان می‌دهد که این کلید واژه از بدو دوران رهبری معظم پیوسته در بیانات و مکتوبات ایشان حضور پررنگی داشته است. رهبری انقلاب در مدیریت بحران‌ها، بصیرت را به عنوان یک گفتمان راهبردی در مسیر روشننگری و شفاف‌سازی دنبال می‌نمایند. ایشان دو سطح تحلیل را برای مفهوم بصیرت در نظر می‌گیرند: یکی سطح اصولی و لایه‌ی زیرین بصیرت است که به بصیرت در انتخاب جهان بینی و فهم اساسی مفاهیم توحیدی مربوط می‌شود. اما سطح دیگر که بیشتر مدنظر رهبر معظم انقلاب قرار دارد، بصیرت در برخورد با حوادث است. بصیرت داشتن در این سطح عبارت است از تدبیر کردن، درست نگاه کردن و درست سنجیدن حوادث به هنگام مواجهه با آن‌ها و پرهیز از نگاه‌های عامیانه و سطحی. رهبر انقلاب در این زمینه اظهار می‌دارند: «حوادث را درست نگاه کردن، درست سنجیدن، در آن‌ها تدبیر کردن، در انسان بصیرت ایجاد می‌کند. یعنی بینایی ایجاد می‌کند و انسان چشمش به حقیقت باز می‌شود.» (بیانات رهبری، ۱۳۸۹/۸/۴).

در شرایط قبل و بعد از وقوع بحران‌ها، مقام معظم رهبری در بیانات روشنگرانه‌ی خود و با تحلیل حوادث و بحران‌ها، به تنویر افکار عمومی، نخبگان و مسئولان، می‌پردازند، که این موضوع نقش مهمی در نحوه‌ی مواجهه مردم و مسئولان با بحران‌ها دارد. ایشان همواره با تشریح اهداف دشمنان از ایجاد بحران برای کشور، به تشریح دست‌های پنهان و آشکاری می‌پردازند که با انگیزه فروپاشی نظام جمهوری اسلامی در این زمینه وارد عمل می‌شوند. معظم له در تحلیل‌هایشان ضمن اشاره به مضامینی چون شناخت دشمن و لزوم مرزبندی با آن، ماهیت بحران‌ها و حوادث به وجود آمده و یادرحال وقوع برا برای مردم روشن می‌سازند و بدین وسیله اقدام مؤثری در جهت پیشگیری و مدیریت بحران‌ها اعمال می‌نمایند.

استکبار ستیزی

از نگاه مقام معظم رهبری درگیری انقلاب اسلامی و نظام برآمده از آن با نظام استکبار صرفاً مسئله سیاسی و امنیتی نیست. بلکه اصلی‌ترین و بنیادی‌ترین وجه آن به مبارزه دائمی جبهه حق با جبهه باطل برمی‌گردد. در این نگاه استکبارستیزی بخش بسیار مهمی از ایمان دینی را تشکیل می‌دهد. به این معنا که بدون مقابله با طواغیت و مستکبرین اساساً ایمان و دینداری ناقص می‌ماند.

ایشان طی سالیان مختلف ابعاد گوناگون مبارزه تاریخی ملت ایران با نظام استکبار را مورد تبیین قرار داده و از این رهگذر به مسائلی چون شناخت ماهیت استکبار، چرایی دشمنی استکبار با نظام اسلامی، عناصر اصلی در مبارزه با استکبار و ... اشاره کردند. بنابراین استکبارستیزی به مانند کلید واژه دشمن شناسی، را باید یکی از محوری ترین مفاهیم موجود در اندیشه و کلام مقام معظم رهبری دانست که رد پای آن در قول و فعل ایشان در طول دوران زعامت به خصوص در مواجهه با بحران‌ها و حوادث قابل مشاهده است.

معنویت‌گرایی (اهتمام به معرفت دینی و اعتقادی)

عامل عقیده و باورهای فکری و ذهنی نقش بنیادینی را در شکل‌گیری جوامع و در پی آن انسجام و تقویت روحیه جمعی ایفا می‌کند. اساساً جامعه‌ی انسانی بدون ایدئولوژی معنا و مفهوم پیدا نمی‌کند. (افتخاری، ۱۳۸۲، صص ۱۶۲-۱۷۹) بنابراین هدایت و کارآمدی نظام جمهوری اسلامی به طور طبیعی از این قاعده مستثنی نبوده و هر جامعه‌ای برای کارآمدی نظام نیازمند یک فلسفه‌ی وجودی ایدئولوژیک می‌باشد که در جوامع اسلامی، دین مبین اسلام این نقش را ایفا می‌کند. بنیاد هدایت و کارآمدی در اندیشه و گفتمان‌های اندیشمندان اسلامی بر بسترهای ایدئولوژیک استوار است. در سطح بینشی نمودهای هدایت و کارآمدی را در اجتماع همه‌ی بازیگران بر اصل محوری و بنیادین مکتب و ایدئولوژی اسلامی می‌توان یافت. نقش مدیریتی رهبری در تبیین فرهنگ سازی و گسترش، توسعه و تعمیق معرفت دینی نقشی بی‌بدیل است. با توجه به فطری بودن و تکامل بخشی اسلام به عنوان یک دین کامل و منطبق کردن تمام ابعاد زندگی اجتماعی انسان بر پایه‌ی دین و به عبارتی جاری ساختن همه رفتارها و شیوه‌های زندگی بشری در عرصه‌های اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و اجتماعی بر مبنای دین و حاکم ساختن دین مداری در رفتارهای فردی و اجتماعی، این اعتقاد و التزام مبنای اساسی در سعادت‌مندی جوامع در طوفان اختلافات و تضادهای گوناگون بشری است. مؤلفه‌های ایدئولوژیک بالاترین سطح هدایت و کارآمدی را در جامعه‌ی امروز بشری فراهم می‌آورد. فلسفه‌ی وجودی نظام جمهوری اسلامی به عنوان یک نظام کاملاً دینی و با خاستگاه الهی-مردمی، حرکت در چارچوب اسلام و پاسخگویی به مطالبات و انتظارات مردمی است. در حقیقت کارآمدی مدیریت و حکومت در نظام جمهوری اسلامی تشویق به «عمل‌گرایی» و الزام به «آرمان‌گرایی» و حرکت در چارچوب موازین دینی

است. (شعبانی ساروئی، ۱۳۸۹، صص ۶۰-۶۱) امید، صبر و شکیبایی، یقین و عزم راسخ در پیگیری اهداف و آرمان‌ها، پایداری و استقامت، قاطعیت، آینده‌نگری، عدم سهل‌انگاری و مسامحه و عدم مصالحه و کوتاه آمدن بر سر اصول و آرمان‌های اصیل و روشن انقلاب، کلان‌نگری در عین توجه به مسائل خرد و ابتکار و نوآوری و ثبات شخصیت در فکر و عمل، از ویژگی‌های شخصیتی مقام معظم رهبری است و این تأسی معظم له به الگو قرار دادن شیوه‌های رفتاری رهبران و بزرگان دینی بخصوص پیامبر اعظم (ص) می‌باشد. ایشان در برخورد با موضوعات مختلف به‌ویژه در حوادث و بحران‌ها بر اساس این اصول و ویژگی‌ها عمل می‌نمایند و در ادبیات و گفتار ایشان به صراحت مورد تأکید و توجه قرار دارد.

مردمی بودن (مردم‌گرایی)

رضایت، حمایت و اطاعت مردم از فرامین، نیاز مبرم حکومت‌ها و لازمه‌ی استمرار آنها در طول تاریخ بوده است. آموزه‌های دینی جمهوری اسلامی متأثر از مؤلفه‌های دینی و وطنی، بر ضرورت وجود وحدت در بین آحاد ملت با محوریت حکومت اسلامی و ضرورت حمایت از نظام، اصل ولایت فقیه و حمایت مردم از آن و ... تأکید شده است. آنچه برای رهبری آزمون ارزشمند و پر افتخار به شمار می‌رود، حماسه‌ی هشت سال دفاع مقدس است. در حقیقت این جنگ سبب شد تا بسیج انقلابی به بسیج در راه جنگ متصل شود. استراتژی امام (ره) در بسیج و هدایت مردمی برای دفاع از کیان نظام جمهوری اسلامی و نقش بی‌بدیل ایشان در مدیریت دفاع مقدس، نشان از کارآمدی نقش ولایت فقیه و رهبری دینی در همگرایی و انسجام ملی در مواجهه با بحران‌های داخلی و خارجی بوده است. قائل شدن به نقش محوری مردم در استمرار نظام اسلامی و مشارکت در سرنوشت کشور و حمایت و پشتیبانی از حکومت اسلامی و حضور در صحنه‌های ملی و حفظ و حراست از مرز و بوم و حضور در همه عرصه‌ها به‌ویژه در مواجهه با بحران‌های مرزی و جنگ از تأکیدات همیشگی رهبری انقلاب بوده و هست.

ارکان اجرایی و نظامی

مراد از ارکان اجرایی و نظامی، همه اجزاء، عناصر و ارکان حاکمیت نظام است که در جایگاه رهبری نظام، قوای سه‌گانه، نیروهای مسلح و سایر نهادها و مراکزی که وابسته به حاکمیت‌اند قرار دارند و در تصمیمات، اقدامات و تدابیر خرد و کلان، نقش ایفا می‌کنند. مقام معظم رهبری هم

بواسطه جایگاه رهبری نظام و هم بواسطه فرماندهی کل نیروهای مسلح همواره در راستای پیشگیری و مدیریت بحران‌ها، به تناسب از این امکان حاکمیتی در راستای چارچوب حقوقی و سیاسی کشور استفاده می‌نمایند. دستوراستحکامات دفاعی، آمادگی دفاعی نیروهای مسلح، حضور به موقع نیروهای نظامی در مرزهای شمال غرب، برخورد با تروریست‌ها و ... تنها بخشی از تدابیر پیشگیرانه ایشان در بحران‌های پیش روی نظام، بوده است.

نتیجه‌گیری

آنچه در این تحقیق با عنوان مولفه‌های مدیریتی مقام معظم رهبری مدظله‌العالی در پیشگیری از بحران مرزی و جنگ احصا شد، نمونه‌هایی از توانمندی و هوشمندی رهبر نظام جمهوری اسلامی ایران در برخورد با بحران‌ها و مدیریت آنها بود. بحران‌هایی که هر یک از آنها کافی بود تا هر نظام سیاسی را با چالش و مشکلات جدی روبرو سازد و موجودیت آن را به خطر بیندازد. بینش عمیق مقام معظم رهبری به عنوان سکاندار انقلاب اسلامی در دوران رهبری خود، موجب شد تا کشتی نظام اسلامی از میان این امواج سهمگین و طوفانهای شدید به سلامت به سمت ساحل امن و پیشرفت حرکت کند و دشمنان را در رسیدن به اهداف شوم خود ناکام گذارد. اگر هوشیاری و تدبیر مقام معظم رهبری در مواجهه با این بحران‌ها و مدیریت درست و صحیح آنها نبود، مشخص نبود که کشور ما با چه سرنوشتی روبرو می‌شد. در حقیقت مقام معظم رهبری بسان ناخدایی توانمند، سکان کشتی انقلاب اسلامی را در میان امواج، طوفانها و بحران‌های شدید سیاسی، امنیتی و نظامی به سلامت به ساحل نجات رهنمون ساخته است. مطالعه و بررسی پیرامون بحران‌های مرزی جمهوری اسلامی در طول دوره زعامت رهبر معظم انقلاب، همچون بحران پس از ارتحال امام (ره)، بحران جنگ اول و دوم خلیج فارس، بحران افغانستان و بحران مرزی و درگیری نظامی آذربایجان با ارمنستان گویای این واقعیت است که مقاطع و بحران‌های مذکور از چنان اهمیت و حساسیتی برای منافع و امنیت ملی کشور برخوردار بوده است که اگر هوشمندی، درایت و مدیریت مقام معظم رهبری و اتخاذ راهبردهای به جا و به هنگام ایشان در پیشگیری و مهار بحران‌ها، نبود، چه بسا ممکن بود با وقوع بحران‌های مرزی و جنگ دوباره، آسیب‌ها و خسارات جبران ناپذیری برپیکره نظام جمهوری اسلامی وارد گردد.

فهرست منابع

- آقابخشی، علی و افشاری راد، مینو، (۱۳۷۹)، فرهنگ علوم سیاسی، تهران، نشر چاپار
- اخترشهر، علی، (۱۳۸۷)، دشمن شناسی از منظر مقام معظم رهبری، مجله معارف، شماره ۶۴
- اسپریگنز، توماس، (۱۳۷۰) فهم نظریه‌های سیاسی، ترجمه فرهنگ رجایی، تهران، انتشارات آگاه،
- افتخاری، علی اصغر، (۱۳۸۲) وفاق ملی، تهران، سازمان عقیدتی سیاسی نیروی انتظامی
- برجر، مایکل و ویلکنفلد، جانانان، (۱۳۸۲) بحران، تعارض و بی ثباتی، ترجمه علی صبحدل، پژوهشکده مطالعات راهبردی
- بیگدلی، علی، تاریخ سیاسی و اقتصادی عراق، تهران، میراث ملل
- پورفاضلی، سیدامیر، (۱۳۹۴) دشمن شناسی؛ دشمن شناسی و روش‌های مقابله با آن از منظر حضرت آیت اله خامنه‌ای (مد ظله العالی)
- پی مک کارتی، شاون، (۱۳۸۱) نقش اطلاعات در مدیریت بحران، ترجمه محمدرضا تاجیک، تهران، انتشارات فرهنگ گفتمان
- تاجیک، محمدرضا، (۱۳۷۹) مدیریت بحران، نقدی بر شیوه‌های تحلیل تدبیر بحران در ایران، تهران، فرهنگ گفتمان
- سیف زاده، حسین، (۱۳۷۳) نظریه‌های مختلف درباره راه‌های گوناگون نوسازی و دگرگونی سیاسی، تهران، نشر قومس
- شعبانی ساروئی، (۱۳۸۹) رمضان، نظام جمهوری اسلامی و کارآمدی آن در اندیشه شهید مطهری، تهران، ستاد بزرگ داشت شهید مطهری
- عابدی جعفری، حسن و همکاران، (۱۳۹۰)، تحلیل مضمون و شبکه مضامین: فصلنامه اندیشه مدیریت راهبردی، سال پنجم، شماره دوم
- غفوری، علی، (۱۳۹۲) صد جنگ بزرگ تاریخ، تهران، هیرمند
- کاظمی، علی اصغر، زنجیره (۱۳۷۰) تنازع و رفتار سیاسی در سیاست و روابط بین‌المللی، تهران، نشر قومس
- کاظمی، علی اصغر، (۱۳۶۶) مدیریت بحران‌های بین‌المللی، تهران، دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی
- کرامتی، محمدتقی، (۱۳۹۰) نقش رهبری در مدیریت بحران‌ها، جلد سی و هشتم، انتشارات کیهان، تهران
- گل محمدی، حمیدرضا، (۱۳۹۹) بررسی نقش امام خامنه‌ای در مهار بحران‌های سیاسی و اجتماعی ایران (۱۳۶۸-۱۳۸۸)، تهران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی
- کوثر ولایت، (۱۳۷۹) اداره سیاسی حوزه نمایندگی ولی فقیه در سپاه
- قائدی، محمد رضا، (۱۳۸۲) مؤلفه‌های نظری بحران، فصلنامه راهبردی، شماره ۲۹، ص ۳۱۷
- کریم‌پور، فاطمه، (۱۳۸۶) وحدت ملی در اندیشه رهبری، پرتال جامع علوم انسانی، شماره ۶۳

یوسفی رامندی، رسول، (۱۳۹۸) طراحی الگوی راهبردی مدیریت بحران امنیتی مبتنی بر منظومه فکری مقام معظم رهبری، فصلنامه مدیریت بحران، سال دوازدهم، شماره ۱،

پایگاه اطلاع رسانی دفتر مقام معظم رهبری، بیانات رهبری در دیدار با مردم آذربایجان شرقی، ۱۳۸۱/۱۱/۲۸

پایگاه اطلاع رسانی دفتر مقام معظم رهبری، بیانات رهبری در دیدار جمعی از فرماندهان نیروی زمینی سپاه، ۱۳۷۰/۲/۲۱

پایگاه اطلاع رسانی دفتر مقام معظم رهبری، بیانات رهبری در مراسم فارغ التحصیلی و اخذ سردوشی در دانشگاه هوایی، ۱۳۶۹/۸/۲۸

پایگاه اطلاع رسانی دفتر مقام معظم رهبری، پیام رهبری به ملت در تجلیل از امام امت، ۱۳۶۸/۳/۱۸

پایگاه اطلاع رسانی دفتر مقام معظم رهبری، بیانات رهبر انقلاب، ۸۹/۸/۴

پایگاه اطلاع رسانی دفتر مقام معظم رهبری، ۱۳۹۹/۸/۱۳

پایگاه اطلاع رسانی دفتر مقام معظم رهبری، ۱۴۰۰/۶/۶

روزنامه جمهوری اسلامی، ۱۳۶۹/۱۰/۳۰

روزنامه رسالت، ۱۳۶۸/۳/۱۳

روزنامه سلام، ۱۳۶۹/۱۲/۹

روزنامه کیهان، ۱۳۸۲/۱/۱۶

روزنامه کیهان، ۱۳۶۹/۱۲/۹

روزنامه کیهان، ۱۳۶۹/۱/۱۹

Attride-Stirling, J. (2001), "The matic networks: An analytic Tool For Qualitative Research", *Qualitative Research*, Vol. 1, No. 3, pp 385-405.

Auer, C. (2016). "Conceptualizing Political crisis and the Role of Public Diplomacy in Crisis Communication Research", the *Handbook of International crisis Communication Research*, 119-132.

Bayat, H.R., Ahmadi, A., Yashar, Z, Etaat. (2020). Explaining the Pattern of Relationships of Regional Powers in the syrian Geo Political Crisis, *Geo Politics quarly*, 16(1), 37-74.

Boyatzis, Richard E. (1998), *Transforming Qualitative Information: The Matic Analysis and Code Development*, usa: case western reserve university.

Braun, V. & Clarke, V. (2006), "Using the Matic Analysis in Psychology", *Qualitative Research in Psychology*, Vol. 3, No. 2, pp 77-101.

Brecher, Michael. (2017). *A Century of Crisis and Conflict in the International System*, McGill University Montreal, Canada: Library of Congress Control Number: 2017939553.

Coombs, w., Timothy & Laufer, D. (2018). Global crisis Management-Current Research and Future Directions, *Journal of International Management*, Vol 24, Issue 3, PP 199-203

Hetu, S., Gupta, s., Tan, G., Vu, A., (2018). A Simulation Framework Crisis Management: Design And Ues, *Journal of Simulation Modelling Practice and Theory*, Vol 85, pp 15-35.

Holloway, I. & Todres, L. (2003) "The Status of Method: Flexibility, Consistency and Coherence", *Qualitative Research*, Vol. 3, No. 3, pp. 345-357.

Hynes, P. Prasad, Patterns of Mock Bureaucracy in Mining disasters: An Analysis of the Westray Coal Mining Explosion, *J. Manay Stud.* 34(34) (1997) 601-623.

King. N., & Horrocks, C. (2010), *Interviews Inqualitative Research*, London: Sage.

- Meis, M. (2017), When is a Conflict a Crisis?, on the Aesthetics of the Syrian Civil War in a Social Media Context. *Media, war & conflict*. 10 (1), 69-86.
- Ryan, G. W. & Bernard, H. R. (2000), "Data Management and Analysis Methods"
- Rosenthal, Uriel. & Charles, Michael T. & Hart, Paul 't. (1989). *Coping with crises : the management of disasters, riots, and terrorism*. Springfield, Ill., U.S.A : C.C. Thomas
- Tokakis, V., Polychroniou, P., Boustras, D (2019). Crisis Management in PublicAdministration: the Three Phases Model For SafetyIncidents, *Safety Science*, Vol 113, pp37-43.

